

Uzaktan eğitim: çevrimiçi öğrenmede sistem yaklaşımı*

Okutman Nil GÖKSEL^a

^a Anadolu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Eskişehir, Türkiye 26470

Özet

İlgili alanyazında açık ve uzaktan eğitim alanının gelişim, işleyişi ve tüm boyutlarının kavranmasında başyapıt olan yayınlar vardır. Michael Moore ve Greg Kearsley tarafından 2011 yılında üçüncü basımı yapılan, *Uzaktan Eğitim: Çevrimiçi Öğrenmede Sistem Yaklaşımı (Distance Education: A Systems View of Online Learning)* adlı kitap da bu yapıtlardan biridir. Moore ve Kearsley, bu çalışmalarında açık ve uzaktan eğitimin önemine vurgu yaparak, alanın gelişim evrelerini ayrıntılı bir biçimde okurlarıyla paylaşmışlardır. Bu nedenle kitap, açık ve uzaktan öğrenme alanında çalışan akademisyenler ve araştırmacıların bu disipline bir sistem yaklaşımıyla bakmalarını sağlaması açısından önemlidir. On iki ünitesi olan bu kitap, açık ve uzaktan eğitimi tarih, kuram, eğitsel tasarım ilkeleri ve örgütsel yapılanma bağlamında bir bütün olarak ele almıştır. Bu çalışmanın temel amacı ise Moore ve Kearsley'in *Uzaktan Eğitim: Çevrimiçi Öğrenmede Sistem Yaklaşımı* adlı yapıtlarının genel bir özetini yaparak, okuyucuların ilgisine sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme, sistem yaklaşımı, Michael Moore, Greg Kearsley.

Abstract

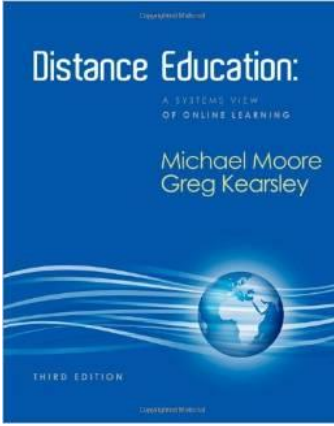
The book entitled "Distance Education: A Systems View of Online Learning" is one of the masterpieces to comprehend the general formation and working process of Distance Education and is extremely significant for those academicians and researchers who work in the field. Moore ve Kearsley, in their third edition book dated 2011, underlined the importance of Distance Education and described the developmental stages of the field in detail to their readers. The book, separated into twelve (12) units, discusses Distance Education in terms of history, theory, principles of instructional design and organizational structure. This study presents the short summaries of the above-mentioned units.

Keywords: Distance education, online education, systems view, Michael Moore, Greg Kearsley.

Kaynak Gösterme

Göksel, N. (2015, 15 Ocak). Uzaktan eğitim: çevrimiçi öğrenmede sistem yaklaşımı [Kitap tanıtımı *Distance education: a systems view of online learning* by M. Moore & G. Kearsley]. *AUAAd*, 1(1), 129-138.

Giriş

Michael Moore ve Greg Kearsley (2011) *Uzaktan Eğitim: Çevrimiçi Öğrenmede Sistem Yaklaşımı (Distance Education: A Systems View of Online Learning)* adlı kitapta, mektuplu açık öğretimden bugünün teknolojisine kadar uzanan dönemi değerlendirmişler ve uzaktan eğitimin giderek artan önemine vurgu yapmışlardır. Yazarların bakış açılarına göre uzaktan eğitim; sadece tarih, kuram, eğitsel ya da örgütsel tasarımın değil tüm sistemin uzaktan işleyişiyle ilgili olarak ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın temel amacı söz konusu kitabın ünitelerini tanıtarak bir özetinin verilmesi ve okuyucuya tanıtılmasıdır.

Ünite 1 -Temel Kavramlar

Bu ünite de yazarlar, uzaktan eğitim alanına ilişkin temel kavramları tanıtmış, sistem modelinin önemini ifade etmiş ve güçlü yönlerine vurgu yapmışlardır. Moore ve Kearsley'e göre uzaktan eğitimin özellikleri şunlardır:

1. Var olan eğitsel kaynakların kalitesini koruma
2. Eğitim sisteminin kapasitesini artırma
3. Yaş grupları arasındaki eğitsel eşitsizliği dengeleme
4. Hedef kitleye eğitsel olanaklar sağlama
5. Hedef kitleye ilk yardım eğitimi sağlama
6. Yeni eğitsel alanlardaki kapasiteyi artırma
7. İş ve aile yaşamıyla birlikte eğitsel bir bileşim önerme ve sunma
8. Eğitsel boyuta uluslararası bir boyut ekleme

Sistem Modeli Nedir?

Sistem yaklaşımının benimsenmesi, başarılı bir uzaktan eğitim uygulamasının sırrıdır. Bütün parçaların diğerleriyle uyum içinde çalıştığı bütüncül bir sistemdir. Dikkate alınması gerekli noktalar ise aşağıdaki gibidir:

Uzaktan eğitim kurumları sistem bağlamında çalışılmalı ve değerlendirilmelidir. Bir sistemin içeriği bilgi kaynakları, tasarım, etkileşim, öğrenme ve yönetimi içermektedir. Sistem içinde yer alan bu noktalar birbiriyle ne kadar ilişkili ve birleşik ise, uzaktan eğitim kurumlarının etkililiği o derece artmaktadır. Kurumların uzaktan eğitime sistem yaklaşımını

uyarlamasıyla öğretmen, öğrenci, idareci ve politika yapıcılar üzerinde etki büyük olmaktadır. Bu sayede, eğitimin kavramsallaştırılmasında, fonlanmasında, tasarımılanmasında ve ortaya konmasında ilerlemeler gözlemlenebilir.

Özetle, uzaktan eğitimin organize şeması bir kez daha sorgulanmalı ve artık öğrenen merkezli bu yeni sistem yükseköğretimde benimsenmelidir.

Ünite 2 -Tarihsel Durum

Uzaktan eğitim beş ana evreden oluşmaktadır. Bu evreler:

1. *Birinci Evre:* Uzaktan sağlanan mektupla ve evde çalışmalarla, eğitim bağımsız ve bireysel çalışmayı desteklemiştir. Etkileşim yoktur.
2. *İkinci Evre:* Radyo ve Televizyon Yayını Öğretime görsel ve işitsel öğelerin dâhil edildiği bu evrede, çok az etkileşim vardır veya hiç etkileşim yoktur.
3. *Üçüncü Evre:* Görsel ve videoların kullanımıyla uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle desteklendiği, ders takımlarının ve derslerin sistem yaklaşımıyla tasarımılandığı bu döneme endüstriyel bir sistem yaklaşımı getiren evrede etkileşim yine azdır.
4. *Dördüncü Evre:* Ses, video ve bilgisayar kullanımı ile etkileşimli telekonferanslar aracılığıyla, uzaktan eğitimde ilk kez öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğretmen arasındaki gerçek zamanlı etkileşimin başlangıcıdır.
5. *Beşinci Evre:* Çevrimiçi internet-tabanlı sanal sınıfların yapısalıcı (constructivist) öğrenme yöntemiyle verildiği bu evrede, metin ses ve videoyu tek bir platformda bir araya getiren bu sistemde etkileşim vardır.

Ünite 3 -Uzaktan Eğitimin Kapsamı

Bu ünite de Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan uzaktan eğitim kurumları ve yaklaşımları ele alınmıştır.

- Etkileşim derecesi (öğretmen ve öğrenci arası etkileşim)
- Ürünün kalitesi (bir program tasarımına yapılan para ve zaman, çoklu ortam kullanımı v.s.)
- Esneklik derecesi (kayıt ve derslerin bitirilmesi süreci)
- Hedef kitlenin düzeyi

Yazarlar bu ünite de ayrıca, iki kavram olan evde çalışma ve bağımsız çalışma arasındaki farkları açıklamışlardır. Evde çalışma mesleki eğitim tabanlı ders materyali, düşükten orta

üretim kalitesinde dersler ve maksimum planlama esnekliği üzerinde durur. Bağımsız çalışmalarda üniversite derslerinin sunulması, orta dereceli üretim kalitesi ve çalışma esnekliğinin sağlandığı etkileşimli programların önemine vurgu yapar.

Ünite 4 -Teknolojiler ve Ortamlar

Bu üniteye uzaktan eğitimin can damarı olan temel teknolojiler ele alınmıştır. Uzaktan eğitimde doğru ya da yanlış teknoloji diye bir şey yoktur. Her bir teknolojinin ya da ortamın kendine özgü güçlü ve zayıf yanları bulunmaktadır. Kurumların ve öğretmenlerin yapacağı en büyük hatalardan biri tek bir ortama ya da teknolojiye bağlı kalmada ısrarcı olmaktır. Teknoloji seçimi her bir ders için ayrı, ortam seçimi ise her öğrenme amacı için ayrı şekilde değerlendirilmelidir. Uzaktan Eğitimin temel teknoloji araçları *baskı, kayıtlı ses ve video, etkileşimli ses ve video ve internet teknolojileridir*. Ortam (yer) ve teknolojilerin (araç) uzaktan eğitim öğrencilerinin etkililiğini artırmada, yukarıda belirtilen araçların etkin kullanımı önemlidir. Diğer yandan, ortamın nasıl kullanıldığı, hangi teknolojinin kullanıldığından çok daha önemlidir. Buna ek olarak, program tasarlarken sistem yaklaşımının temel ilkelerinden biri olan *ortamın* ayrıntılı bir şekilde ele alınması ve işlenmesi şarttır.

Tüm tartışılanlar ekseninde, Bates'in (1990) *Aksiyon (Action)* modeli teknoloji kullanımında karar verme konusunda eğitmenlere yardımcı bir modeldir. Modele göre aşağıda yer alan sorular irdelenmektedir (Tablo 1).

Tablo 1

Aksiyon (Action) Modeli (Bates, 1990)

Erişim (Access)	Öğrenciler nerede öğrenecekler?
Maliyet (Costs)	Sabit ve değişken maliyetler neler, sermaye nedir?
Öğretme İşlevi (Teaching Functions)	Gereken öğretmen ve öğrenme yaklaşımları nelerdir?
Etkileşim (Interaction)	Hangi tür öğrenme- öğretme yaklaşımları mümkündür?
Örgüt (Organization)	Belirli bir teknoloji kullanımı için ne gibi değişiklikler gerekmektedir?
Yenilik (Novelty)	Kullanılan teknoloji fonlama ve yeniliği artıracak mıdır?
Hız (Speed)	Kullanılan teknoloji ile materyaller ne kadar çabuklukla ve kolaylıkla değiştirilebilir ve güncellenebilir?

Ünite 5 -Ders Tasarımı ve Geliştirilmesi

Bu üniteye uzaktan eğitim derslerinin geliştirilmesi ve tasarlanması tartışılmıştır. Eğitsel Sistem Tasarımı (Instructional Systems Design-ISD) eğitsel programların geliştirilmesi için gerekli bir etmendir. Öğretim Tasarımındaki aşamalar ise aşağıdaki gibidir:

1. *Analiz*: İçerik analizinin öğrenenlerin becerileri, hedef düzeylerine göre belirlenmesi
2. *Tasarım*: Ders sonucunda ulaşılmak istenen öğrenme hedeflerinin belirlenmesi Bloom (1956) bu hedefleri *bilgi (knowledge)*, *kavrama (comprehension)*, *uygulama (application)*, *analiz (analysis)*, *sentez (synthesis)* ve *değerlendirme (evaluation)* olarak sıralarken; Gagne (1992) ise *düşünsel beceriler (intellectual skills)*, *bilişsel stratejiler (cognitive strategies)*, *sözlü enformasyon (verbal information)*, *motor beceriler (motor skills)* ve *tutumlar (attitudes)* olarak ifade etmiştir.
3. *Geliştirme*: Öğretim tasarımcılarının öğretim materyallerini üretmesi
4. *Uygulama*: Üretilen öğretim materyallerinin uygulanması
5. *Değerlendirme*: İzleme testleri ve değerlendirme ile ders materyallerinin etkililiğinin değerlendirilmesi
 - sesli (görüntüsüz) konferans, uydu video-konferans ve web derslerinin hazırlanmasında farklı etmenlerin önem kazanması
 - uzaktan eğitimde öğrenen katılımının sağlanması
 - öğrenme amaçlarına hizmet eden derslerin kalitesinin sağlanması
 - düzenli ödevlerle öğrenenlerin performanslarının izlenmesi
 - Uzaktan eğitim materyal geliştiricilerin telif hakkına önem vermesi
 - tasarım ödevlerinin etkin bir şekilde nasıl verileceği konusunda kurumların ve bireylerin bilinçli olması

Ünite 6 -Öğretme ve Öğretmenin Rolü

Uzaktan eğitimi geleneksel eğitimden ayıran en büyük fark, teknoloji destekli sağlanan uzaktan eğitim derslerinde öğrenenlerin tepkilerinin anlaşılmasında sıkıntı çekilmesidir. Bu bağlamda öğretmen, sistemin tek yürütücüsü ve öğrenciyle etkileşime giren birebir kişidir. Teknoloji uzmanları ve ders tasarımcıları öğrenci ile etkileşmediğinden, öğretmenin rolü oldukça baskındır. Uzaktan eğitimin her türlü formunda, öğrenenlerle ilişkisel bir süreci yönetmek, dersin etkililiği açısından oldukça önemlidir. Bunun sağlanmasında izlenecek yollar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Eşzamanlı (senkron) öğretimin gerçekleştirilmesinde öğretmen rolü
- Her bir öğrenciye adıyla hitap etme
- Söz alan öğrencilerin isimlerini söylemelerinde yönlendirme
- Dersin başlamasında informal olarak öğrenenlerin derse ısınmasını sağlama
- Telekonferans başlatma

- Eşzamansız (asenكرون) öğretimin gerçekleştirilmesinde öğretmen rolü
- Eşzamansız çevrimiçi bir dersin temelini tartışma forumlarına dayanması
- Öğretmenin, mesajlaşma sisteminde (açılış-yanıt-izleme-özetleme mesajları) aktif ve etkileşimli olması
- Etkileşimli bir planlamanın yapılması

Ünite 7 -Uzaktan Eğitim Öğrencisi

Uzaktan eğitim alan öğrencilerinin çoğu yetişkindir. Bu bağlamda, tasarım ve öğretme sürecinin içinde olan her kişi, öğrencinin güdülenmesini anlamak zorundadır. Yetişkin öğrenenlerin kişisel özellikleri öğretmen tarafından önemle dikkate alınmalıdır; çünkü yetişkinler (Knowles, 1978);

- öğrenmek istediklerine kendileri karar vermek isterler,
- nasıl, nerede ve ne zaman öğreneceklerine karar vermek isterler,
- bilgi edinimleri, gelecekle değil, şimdi ile ilintilidir
- içsel güdüye sahiptirler.

Uzaktan eğitim bağlamında değerlendirildiğinde, yetişkin öğrenenlerin kaygıları öğretmen tarafından iyi anlaşılmalı ve hafifletilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca kurumun ve programın öğrenciden beklentileri açıkça ifade edilmelidir.

Ünite 8 - Yönetim, İdare ve Politika

Bu üniteye yazarlar, idari görevdeki yöneticilerin temel sorumlulukları olan stratejik planlamanın önemine vurgu yapmaktadırlar. Bu süreçler şu üç ögeyi içermektedir:

1. Vizyon- misyon tanımlama, amaç, hedef belirleme
2. Eğitsel taleplerdeki eğilimleri izleyerek sürekli değerlendirme yapma
3. Gelecekteki kaynaklar ve finansal gereksinimlerin sağlanmasında harekete geçme

Bir uzaktan eğitim programının gerçekleştirilmesinde *yönetim* boyutu aşağıdaki alt boyutları içermektedir:

- Hangi derslerin verileceği
- Tasarım ve uygulama süreçlerinin yönetimi
- Akademik ve yönetici kadronun eğitimi
- Öğrencilerin dersler hakkında bilgilendirilmesi

- Adayların kayıt ve kabul süreçlerinin yönetiminin yapılması

Ünite 9 –Uzaktan Eğitim Kuramı ve Bilimi

Kitabın yazarlarına göre, uzaktan eğitimin tarihine bakıldığında araştırma sayısının oldukça yetersiz olduğu gözlemlenmektedir. Araştırma girişimleri ilk olarak 1980’lere dayanmaktadır. 1980’lerde telekomünikasyonun alanı içinde kullanılmasıyla, araştırmalara olan ilgi artmıştır. 1986’da yapılan ilk Uzaktan Eğitim Konferansı (First American Symposium on Research in Distance Education) bu tür çalışmalar ivme kazanmıştır.

Wedemeyer’in Bağımsız Çalışma Kuramı (Theory of Independent Study), Holmberg’in Etkileşim ve İletişim Kuramı (Theory Of Interaction and Communication), Moore’un Etkileşimsel Uzaklık Kuramı (Transactional Distance), Peters’in Endüstri Kuramı (Theory of Industrilization of Teaching) Uzaktan Eğitim araştırmalarında yer alan temel kuramlardır.

Ünite 10- Araştırma ve Etkililik Çalışmaları

Uzaktan eğitim alanında yapılan çoğu çalışma etkililik üzerinedir, ancak herhangi bir kurama dayandırılmayan çalışmalar belirli soruları yanıtlamakta yetersiz kalmakta ve sonuçlar sınırlı bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, araştırma sorusu daha önce hiç yanıtlanmamış olmalı ve belirli bir durumun ötesinde genellenebilir nitelikte verilerden oluşmalıdır.

Ünite 11 - Uzaktan Eğitimin Küresel Kapsamı

Bu ünite, Uzaktan eğitim veren üniversiteler, örneklerle incelenmiştir. Var olan verilere göre uzaktan eğitimin daha ileriye götürülmesi çabası, bir ülkenin refah seviyesi ile doğru orantılıdır. Diğer yandan, Dünya Bankası ve UNESCO gibi uluslararası aktörler sayesinde, durumu olmayan ve fakirlikle mücadele eden ülkeler için uzaktan eğitimin doğasında yer alan “eğitimde eşitlik ilkesi” adına çabalar artırılmıştır.

Ünite 12 – Değişimle İlişkili Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim alanında değişim, enformasyon ile gözlemlenmiştir. Enformasyona erişim ve bilgiye dönüştürülmesi için gerekli beceriler ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik gelişmeleri de etkilemektedir. Bilgi çağında var olan enformasyonun yerini bir yenisiyle değiştirmesi ve yeni bilgiyi yapılandırma süreci öğrenmede sürekli olmalıdır.

Sonuçlar

Yeni eğitsel teknolojilerin eğitsel işe koşulmasıyla uzaktan eğitim, dünyadaki birçok öğrenen için ilgi çekici bir kitlesel araç niteliği kazanmıştır. Bireysel bilgisayarların, internet ve web'in bir birleşimi olan yeni teknolojiler, eğitimi geleneksel, engelleyici ve coğrafi bağlamda sınırlandırıcı yapısından kurtarmış ve küresel boyutta uzaktan eğitimin gelişiminde ve yaygınlaşmasında etken olmuştur.

Michael Moore ve Greg Kearsley'nin (2011) yazdıkları bu eserde, uzaktan eğitim alanında işe koşulan yeni eğitsel teknolojilerin yanı sıra, günümüze kadar olan süreç, tarihsel gelişim, var olan güncel oluşum ve geleceğe yönelik esaslar ayrıntılı ele alınmıştır.

Öneriler

Moore ve Kearsley'in (2011) Uzaktan Eğitim alanını gelişim evreleriyle kavranmasını sağladığı bu yapıt gelecekte yapılacak çalışmalara aşağıdaki noktalar açısından bir yol haritası çizebilir:

1. Öğrenenler, uzaktan eğitim ile aldıkları bilgileri etkileşim çerçevesinde yapılandırabilir, öğrenmeye daha etkin dâhil olabilir ve uzun süreli, kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirebilirler.
2. Öğretmenler, uzaktan eğitimi geleneksel eğitimden ayıran özelliklerin bilinciyle, uzaktan öğretme sisteminin tek yürütücüsü olarak var olan ve olması gereken öğretmen rollerini daha iyi özümseyebilir ve uygulayabilirler.
3. Araştırmacılar ve geliştirmeciler, etkileşimli iletişime olanak tanıyacak farklı ve yeni uygulamalar hakkında ayrıntılı araştırmalar yapabilir ve tasarımlarını bu temeller doğrultusunda yapılandırabilirler.
4. Eğitim kurumları, var olan uzaktan eğitim uygulamalarını etkililik ve verimlilik esasına göre yeniden düzenleyerek, internet ve teknoloji tabanlı yeni öğrenme ortamlarını öğrenenlere daha etkin sunabilirler.

Kaynakça

*Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). *Distance education: A systems view of online learning*. (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Yazar Hakkında

Okutman Nil GÖKSEL

Nil Göksel, 2001 yılında Bilkent Üniversitesi, İnsan Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2007-2010 yılları arasında çeşitli Yaşam boyu Öğrenme Projelerinde idari personel olarak görev almış ve 2007-2009 yılları arasında Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim Anabilim Dalında “Üniversite-Toplum İşbirliğinde Öğrenen-Ders Yöneticisi Etkileşimi: Second Life (SL) Üzerine Bir Çalışma” başlıklı yüksek lisans tezini tamamlamıştır. Yazar, halen doktora çalışmalarını aynı alanında sürdürmekte olup ulusal, uluslararası ve kültürlerarası çalışmalarda ve projelerde yer almaya devam etmektedir.

Posta Adresi: Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu
İki Eylül Kampüsü, Eskişehir, Türkiye 26470
Tel (İş): + 90 222 335 05 80/ 6095
Eposta: ngoksel@anadolu.edu.tr